

Analiza se osredotoča na delo beograjskih umetnikov, združenih v kolektive, v katerih praksa skupnega bivanja postane alternativni način družbenih odnosov. Njihove skupne akcije so priložnost za preučevanje poti radikalne domišljije na dveh ravneh: prvič, z upoštevanjem načel kolektivne ustvarjalnosti, ki delujejo skozi različne oblike umetniške in družbeno-kulturne produkcije, sistematično usmerjene v razvoj družbenih imaginarijev; drugič, z oblikovanjem kolektiva, usmerjenega v produkcijo same družbenosti, ki se razvija in preizkuša skozi prakse. Pri tem prenosu z ravni umetniške na raven družbene produkcije so lahko ključna orodja (samo)refleksije. (Samo)refleksija je v enaki meri varuh enakosti in nastanka. Če domišljija ni zgolj duševni odziv na realnost, lahko postane gonilo nove prakse: materialna manifestacija določenih odnosov, njihovo preizkušanje v realnosti in hkratno izvajanje na poti k novim oblikam kolektivnosti in morda kolektivne avtonomije.

Ključne besede: male umetnosti, kolektivni dragi, skupna raba, radikalna domišljija, družbeni imaginarij, kolektivna ustvarjalnost

---

Irena Ristić je raziskovalka na področju psihologije, družboslovja in umetnosti. Osredotoča se predvsem na generativne procese, kolektivne in metaumetniške prakse. Je avtorica številnih raziskav, umetniških del, performansov in interdisciplinarnih projektov. Med drugim je znana tudi kot avtorica knjige *Mala vrata: o skupnosti in poteh radikalne imaginacije* (2021) in *Eseji o prijateljstvu in posedovanju* (2019). Je soustanoviteljica mikrokolektiva Hop. la! in redna profesorica na Fakulteti za dramske umetnosti v Beogradu.

ir.ristic@gmail.com

Skupnosti in usklajevanje v malih umetnostih

Irena Ristić

Fakulteta dramskih umetnosti, Univerza v Beogradu; Hop.La!, Beograd

---

V središču razprave je delovanje dragovskih umetnikov iz Beograda, ki so zbrani v kolektivih, katerih prakse sodelovanja so temelj za nove družbene odnose. Njihovo delo omogoča analizo delovanja radikalne imaginacije na dveh ravneh: najprej na ravni kolektivne ustvarjalnosti, ki se kaže v različnih vidikih umetniške in kulturne produkcije, usmerjene v proizvodnjo imaginarnih družbenih odnosov; potem pa na ravni ustvarjanja skupnosti na osnovi imaginarnih konstruktov, ki so usmerjeni v samo delovanje kolektiva ter se sproti preverjajo in spreminjajo. Seveda že sam umetniški kolektiv nastane z mislijo na določeno produkcijo in umetniški proces je odvisen od odnosov v umetniškem kolektivu, kar pomeni, da ne raziskujemo enosmernih in linearnih odnosov. Še preden pa lahko osvetlimo njihovo naravo in prežemanje, jih moramo pazljivo opazovati in analizirati.

Pregled empiričnih raziskav kolektivne ustvarjalnosti je prepleten z izjavami performerjev iz znanih dragovskih kolektivov, kot sta *Weird Sisters* in *Efemerne konfesije* iz Beograda. Intervjuji so bili narejeni avgusta 2021 za predavanje na simpoziju o malih umetnostih v Ljubljani.

Vsi problemi, ki jih razkrivajo intervjuji, izhajajo iz odnosa med procesi kolektivne ustvarjalnosti in ustvarjanjem skupnosti. Pravzaprav vsi boji na poti kreativne avtonomije v umetniških kolektivih izhajajo iz umetniške produkcije. Pri vsakem ustvarjalnem procesu, projektu ali intervenciji lahko spremljamo razvoj ustvarjalnosti skupine, ki nastaja iz konfliktov med člani, iz dissenzov, s katerimi se išče skupni izraz novega fikcijskega konstrukta. To je načrtni rezultat kreativnega procesa, ki naj bi imel družbeni pomen. Obenem se v tem procesu odpira prostor ustvarjanja skupnosti, sam postopek postane poligon za premislek o sobivanju in soustvarjanju. Tako se ustvarjalni proces ob posameznih produkcijah sklene z uprizoritvijo, obenem pa ustvari nove odnose med člani skupine, ki se lahko še naprej spreminjajo. Lahko celo rečemo, da se pri vsakem procesu odvijajo vsi ključni boji ustvarjanja kolektiva – boj proti tihi hierarhizaciji, proti okorelosti in stagnaciji ter proti psevdopolitičnim

spekulacijam, da bi ustvarili resnične spremembe. Slednje se potem lahko nadaljujejo iz prvega v drugo dejanje, iz drugega v tretje, lahko ostanejo brez epiloga, saj ima produkcija družbeno imaginarnega lahko širši obseg in domet. Uspešni so tisti boji, v katerih ljudje ostajajo na okopih, brez odstopanja in navkljub vsem ideološkim različnostim, pri čemer spreminjajo načine povezanosti med člani kolektiva ter s tem ustvarjajo alternativo zunanji realnosti. Ta alternativa nastaja s pomočjo drugačnih razmerij – tistih, ki se zoperstavljajo diktatu kapitalističnega imaginarnega in odpirajo prostor radikalnih sprememb v skupnosti, ki šele in vedno nastaja. To širjenje in *večno nastajanje* je odgovor na oviranje družbenosti, s čimer se skuša ustaviti radikalna imaginacija. Samo tako skupnost ostaja odprta, vitalna in dinamična ter predstavlja nove možnosti ustvarjanja skupnosti ter ne nazadnje tudi kolektivne avtonomije. Po drugi strani daje vitalnost strukture moč posameznim dejanjem in večjim premikom k družbenim spremembam, saj ti postanejo vedno bolj natančni in uspešni, če je klima v kolektivu naklonjena delovanju v odnosnostnem konstrukt, ki se postopoma širi. Očitna je torej povezanost med notranjo dinamiko skupine in njenim javnim delovanjem. V praksi je vidna zahteva po *aktivnosti in bojevitosti*, s katerima se dialektične napetosti vzdržujejo, družbene spremembe pa prevprašujejo skozi osebne.

Pri tem prenašanju umetniškega dela z materialne ravni na raven družbe je ključnega pomena (avto)refleksija – skupek metodoloških postopkov, ki omogočajo vzpostavljanje določene klime in se uporabljajo za premislek o skupnem delu. (Avto)refleksija zagotavlja enakost in nenehne spremembe, omogoča oceno delovanja v funkciji sprememb, daje vitalnost delovanju, zagotavlja njeno prilagodljivost, omogoča predelovanje osebnega doživljanja ob zunanjih pritiskih in povezuje skupino, pri čemer omogoča prepoznavanje in razumevanje nevidnih oblik cenzure. Oviranje delovanja oziroma kontrolo vsebine, ki jo kapitalizem ustvarja z ekonomskimi pritiski in ki se na psihičnem nivoju kaže kot močna samocenzura, je mogoče obvladati le z metodično avtorefleksijo. Osebni doživljaji postanejo skupni, skrbi se sprevrčajo v cilje, negujeta se empatija in skrb, solidarnost se gradi s čustvenimi vsebinami, ki so temelj ustvarjanja skupnosti. Ko se ustvari visoka stopnja zaupanja, se odpre prostor detabuizacije, prevpraševanja lastne pozicije, ozaveščanja, celo dissenzov, ki postavljajo zahtevo po ponovnem premisleku in repolitizaciji delovanja. Metode tako postanejo orodje metacenzure in subvertirajo ohranjanje sistema, medtem ko procesualnost zagotavlja odprtost skupnosti v smislu, da njena imaginacija ni le duševni odziv na dogodke, ampak je temelj nove prakse. Slednje pomeni vzpostavljanje določenih odnosov, njihovo preverjanje v realnosti, njihovo ustvarjanje in prakticiranje na poti k novim oblikam skupnosti, morda pa tudi kolektivne avtonomije.